

Arkeologi i Norr 1988 - 2017*

Bibliografi, biografi och en (hel) del personliga reflexioner

Per H Ramqvist

Bakgrund

Följande ord blir redaktörens slutsummering efter utgivningen 2007 - 2017. Tidskriften startades 1988 av professor Evert Baudou, då institutionen för arkeologi vid Umeå universitet ordentligt hade kommit igång med forskningsverksamheten. Då institutionen grundades 1975 fanns egentligen ingen vederhäftig struktur att bygga vidare på och Baudou tvingades att från grunden starta upp grundutbildning, forskningsprogram och forskarutbildning. Baudou själv hade doktorerat i Stockholm, samma år som högskolan där blev Stockholms universitet 1960. Han var därefter anställd vid Statens Historiska Museum (SHM) och där byggde han delvis vidare på den Norrlandsforskning han inlett under slutet av 1950-talet med sina omfattande röseundersökningar som publicerades i ”Fortida bebyggelse i Ångermanlands kustland” 1968. Fortsättningen, sannolikt också grunden till hans kommande professur i Umeå, etablerades vid SHM tillsammans med blivande riksantikvarien Margareta Biörnstad genom forskningsprojektet Norrlands Tidiga Bebyggelse (NTB). Tillsättningen av professuren i Umeå blev utdragen på grund av överklaganden, men höstterminen 1975 kunde den första kullen studenter börja läsa ett av många efterlängtade ämne. Det fanns ett tydligt uppdämt behov, med många mycket motiverade individer som än i denna dag på ett eller annat sätt är verksamma inom ämnet. Trenden höll i sig några år, men som i många andra fall gick studenttillströmningen lite upp och ner. De

---

* Denna text är en utvidgning och modifiering av en tidigare text: *Tidskriften Arkeologi i Norr. Bibliografiska noteringar 1988-2016*, publicerad den 29 mars 2016 på www.arkeologiinnorr.se och www.academia.edu. Utvidgningen består av att artikeln nu även omfattar nr 16 (2017) samt några oemotståndliga personliga reflexioner. Artikeln utgör också ett redaktionellt testamente Tyvärr finns inga arvingar att rikta testamentet till!

Per H Ramqvist

första doktoranderna antogs 1977 och Baudou ledde det mesta av doktorandutbildningen. Flera större fältprojekt sattes igång ganska omedelbart där undersökningarna av järnåldersgårdarna i Trogsta i norra Hälsingland (1976) och Gene i norra Ångermanland (1977) var de största. Tillsammans med bl a undersökningarna av stalotomter i Padjelanta nationalpark (1977), lades grunderna för flera kommande doktorsavhandlingar. Under den första doktorandtiden (och för övrigt också under grundutbildningen), fanns betydligt generösare tilldelningar för exkursioner, seminariegrävningar och liknande än fallet är idag. Doktorandkurser och exkursioner förlades till London, Groningen och Wilhelmshafen och särskilda doktorandexkursioner ordnades bl a till Lofoten, Nordtyskland och Sydtyskland. Forskningen fick en flygande start framförallt i och med de lyckosamma undersökningarna i Gene och den första doktorsavhandlingen lades fram i december 1983 av författaren. Genom detta startade Baudou också den första internationella skriftserien "Archaeology and Environment" som till dags dato utkommit i 28 volymer, mestadels avhandlingar. Några år senare, 1989, startades en parallell skriftserie på svenska "Studia archaeologica universitatis Umensis" som idag räknar in 24 volymer, även där mestadels doktorsavhandlingar. Det är i denna forskningsintensiva period idéerna om ett lite enklare forum pockar på - Arkeologi i Norr (AiN). Baudou skriver i det första numrets förord 1988 att tidskriften ska vara ett forum för alla som arbetar med arkeologiska problem och att forskningsutvecklingen i norr skett språngartat och att ett nytt forum för information och diskussion därför är nödvändigt. Han bemöter också åsikten att det skulle finnas för många tidskrifter, vilket då liksom nu är en märklig uppfattning. Vi tycker förmodligen idag att vi dränks av det rika mediala utbudet i form skrifter, internet, mm, men granska det en sekund så märker du att om du verkligen vill veta något och gå på djupet med kunskapen hamnar du direkt i "kunskapsskugga" om du inte har tillgång till vederhäftiga och ett rikt varierat landskap av skrifter.

Arkeologi i Norr

De tolv volymerna som hittills utgetts har haft fyra olika redaktörer: Evert Baudou redigerade fyra nummer 1988-1993; Lars Forsberg och Lena Holm varsitt 1996 respektive 1999. Efter ett uppehåll har

författaren utgett numren 10-17, 2007-2017. Hela detta arbete har gjorts helt ideellt och av egen hand så att säga. Undertecknad har haft ett stort intresse på amatöرنivå för grafisk design och layout. Från slutet av 1970-talet har jag redigerat och lay-outat ett flertal utgåvor. Klippa och klistra pappersark och skapa rubriker med letraset. Avhandlingen i början av 1980-talet kunde composerutskrifter klippas till och skickas genom vaxapparatens valsar som smorde in arkens och bildernas baksidor med det fantastiskt lättmanövrerande vaxet som till skillnad mot lim kunde flyttas långt efter att man satt dit det. Men så lätt gick inte allt; jag minns att sidan 108 tog sex timmar att montera. Men med samma vaxapparat layoutades Gene-boken 1993, men då var det vaxat för sista gången. Därefter slog PC:n helt igenom även i min redigeringsvärld. Inom detta område har ett flertal (vanligen rätt dyra) dataprogram använts. En kort tid i början Framemaker, därefter olika versioner av Pagemaker. Så sent som 2014 övergick jag till det nu aktuella Indesign (det är svårt att lära gamla hundar sitta, Pagemaker fungerar för övrigt utmärkt fortfarande, men alla tryckerier har Indesign). Det enda jag inte har använt är sättning med blytyper.

Bildbehandling var dock lite enklare och den första skanner jag hade (1986) var en som fästes på skrivarhuvudet till en bläckstråleskrivare som således löpte horisontellt rad för rad över bilden. Den lämpade sig egentligen bara för svart-vita teckningar. Därefter har skannande och photoshoppande gått hand i hand och åtskilliga apparater har av nya ”uppfinningar” tvingats till skrotet. Den värsta ”boven” i det dramat var väl övergången till USB-portarna under slutet av 1990-talet, då utrustning för många tiotusentals kronor fasades ut i högsta fart. Karl Marx skulle ha vänt sig graven (än en gång) och svurit åt kapitalismens ohämmade uppfinningsrikedom på profitens område. Vad då, profitkvotens fallande tendens?!

Endast de två första volymerna av AiN följer den tänkta, men kanske inte helt ut formulerade tanken om att vara en årligen utkommande tidskrift. Redan den tredje volymen haltar med två års eftersläpning och sedan börjar dubbelnumreringar och förseningarna fram till 1999 då ingen känner sig hugad att påta sig redaktionsskapet. Undertecknad tillträder en ny tjänst vid dåvarande Mitthögskolan och under fem år, 2000-2004, är jag forskningsledare och kan inte redigera skriften. Vid återkomsten till institutionen 2005 tilldelades jag mängder med

Per H Ramqvist

undervisning och skapandet av arkeologiska internetkurser *en masse!* Möjligheter att återuppta utgivningen av tidskriften gavs för under-tecknad först 2006 då utgivningen av nr 10/2007 också ägde rum. Det var inte direkt någon som bad om detta, men jag ansåg och visste att den var efterfrågad runt om på museer och bland en arkeologiintres-serade allmänhet.

Efter att Baudou gått i pension 1991 förlorades det viktiga anka-ret och den sammanhållande kraften, och institutionen har därefter befunnit sig på ett mer eller mindre brant sluttande plan. Institutions-sammanslagningar har inte bidragit till att stärka ämnet. Mindre (för överheten viktiga) ämnen hamnar alltid i kläm när institutionerna blir kolosser. De efterföljande professorstillsättningarna av Johan Callmer och sedermera Noel Broadbent bidrog inte till att stärka arkeologiäm-net. Efter dem har tjänsten inte återbesatts.

Under åren har tryckningen av AiN bekostats av forskningsrådet. Från 1988-1996 bekostades tryckningen av Humanistisk-samhälls-vetenskapliga forskningsrådet, vilket troligen också gäller nr 8/9 (1995/96) som trycktes 1999, även om redaktören för detta nummer inte någonstans i skriften nämner vem som bekostat tryckningen. Åren 2007-2010 bekostades tryckningen av samma råd, men de har då bytt namn till Vetenskapsrådet. Därefter upphör plötsligt Vetenskapsrådet med tilldelning av tryckningsbidrag som de senaste åren legat kring 20 000 kronor per volym, och tidskriften tvingades för att eventuellt få medel övergå till att söka tidskriftsbidrag. För att uppfylla rådets tidskriftskrav krävde man en prenumerationskontingent om 200; en hemsida; en redaktionskommitté; granskare; mm. Således högt ställda och för vår del ouppnåeliga krav. Flera av kraven är egentligen inte heller önskvärda för en tidskrift av denna art. Vi har dock uppfyllt flera av kraven, men att nå 200 prenumeranter var i brådrasket alltför svårt. Hemsida finns numera (www.arkeologi.norr.se) och drygt hundra pre-numeranter hade 2015 anmält sitt intresse. För att rädda utgivningen av nr 13/2012, som ju inför ansökan om tryckningsbidrag naturligtvis sedan länge var färdig, trädde dekanus vid humanistiska fakulteten vid Umeå universitet, Per-Olof Erixon in och räddade situationen med ett bidrag till tryckkostnaden. De senaste volymerna, nr 14 och 15, kunde tryckas med medel från prenumeranter och försålda exemplar, men upplagan för nr 14 var bara 150 exemplar och har dessvärre tagit

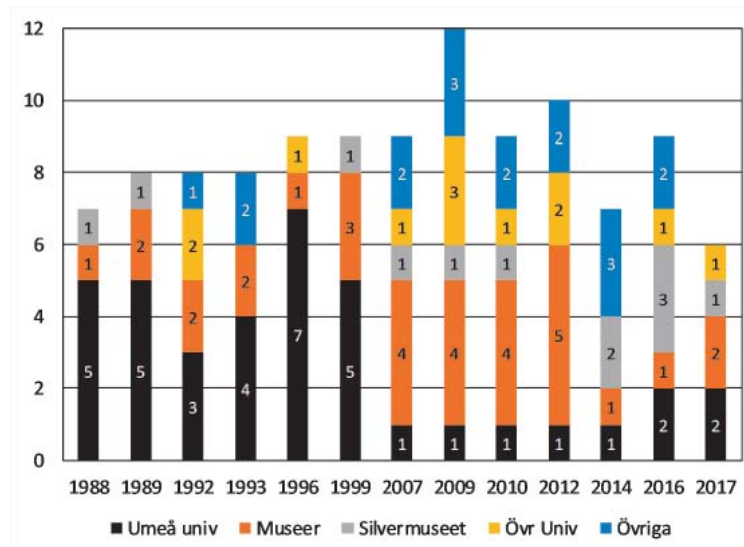

Fig. 1. Diagrammet visar var författarna till artiklar införda i Arkeologi i Norr var verksamma vid tiden för publiceringen. Med museer avses framför allt de norrländska läns museerna. Silvrmuseet i Arjeplog har separerats särskilt på grund av den osedvanligt stora publiceringsgraden. En tydlig tendens är att publiceringen från Umeå universitet kraftigt avtar i och med nr 10/2007 och publiceringen blir jämnare mellan museer, övriga univeritet och andra.

slut. Nummer 15 och 16 trycktes i drygt 200 exemplar. Genom ett förtjänstfullt samarbete med Universitetsbiblioteket vid Umeå universitet, OCR-skannades de äldre volymerna nr 1 - 8/9 och tillsammans med volymerna 10-11 lades alla artiklar i dessa ut som nedladdningsbara fulltextfiler på tidskriftens hemsida i maj 2014. Den sista elektroniska publiceringen (nr 16) lades ut på hemsidan under våren 2018.

Bibliografiska data

Allmänt

Under åren har 2308 sidor i sammanlagt 99 artiklar publicerats i tidskriftens utgivna tretton nummer. Volymernas sidantal varierar mellan 144 och 235 och omfattar i genomsnitt 178 sidor (exklusive titelblad, innehållsförteckning, förord, etc). Den kortaste artikeln som

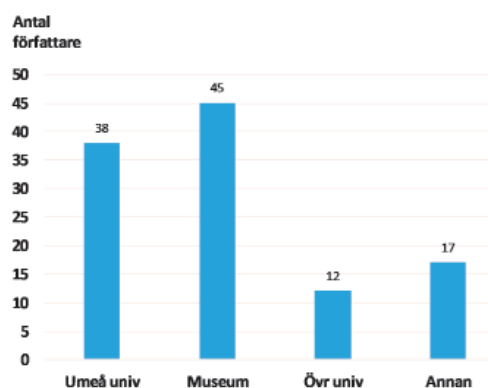

Fig. 2. Diagrammet visar relationen mellan artiklar författade av individer vid Umeå universitet, museer, övriga universitet eller högskolor respektive andra typer av tillhörigheter. Diagrammet omfattar hela utgivningsperioden. Observera att många artiklar samförfattats.

publicerats var 3 sidor och den längsta omfattade hela 54 sidor. Genom den stora variationen och en del väldigt omfattande artiklar kom undertecknad att från och med nr 10 infört en viss, men inte bergfast begränsning av artiklarnas omfång. Uppsatserna bör ligga runt 70 000 tecken (inkl blanksteg) och hamnar som mest på ca 30 trycksidor. Artiklarna behandlar naturligtvis, i enlighet med tidskriftens syfte, nordliga problemområden och har samtliga ett empiriskt material som utgångspunkt. Inte sällan innehåller artiklarna analyser, presentationer och tolkningar av material som tidigare inte varit känt, eller endast publicerats i rapportform. Artiklarna har ofta haft ett nyhetsvärde.

Författarnas institutionella hemvist

När det gäller författarnas professionella hemvist var det i utgångsläget tänkt att det huvudsakligen skulle vara ett forum för forskare och doktorander vid institutionen i Umeå samt personal inom nordliga museer och kulturmiljöverksamheter. Hur blev det då? Diagrammet figur 1, visar en intressant trend. Från och med volym 10 minskar andelen artiklar från den arkeologiska institutionen i Umeå och fördelningen mellan andra institutioner dominerar. Detta är ett tydligt trendbrott och tidskriften har därmed gått från att vara ett "husorgan" till att vidga författarrekruteringen. Det är också helt i linje med tidskriftens syfte att ge de fältarkeologiskt största aktörerna tillfälle att bearbeta och publicera nyframkommet material. Eftersom det uttryckligen och av flera av redaktörerna skrivits att tidskriften vänder sig till alla som är

verksamma inom norra Fennoskandinaviens arkeologi kan det också vara intressant att se hur detta faktiskt slagit ut i författarnas institutionella tillhörighet (fig. 2). Som helhet betraktat är akademiska respektive museala/privata tämligen jämnt fördelade med 50 respektive 62 författare. Med tanke på den kraftigt vikande trenden med författare från Umeå universitetet från och med 2007 års utgåva, dominerar artiklar från museerna under perioden 2007-2017. Målet med tidskriften har således ur denna aspekt uppfyllts tämligen väl. På länsstyrelserna och motsvarande institutioner arbetar också arkeologer och kulturhistoriker, men bidragen från dessa inskränker sig till tre personer.

Sammanlagt tio författare kommer från icke institutionsanknutna forskare, vilket kan röra sig pensionerade arkeologer, från egna företagare eller studenter.

Genus

Man tittar gärna också på fördelningen mellan författande män och kvinnor (fig. 3) och märker att det är ”som vanligt”; dvs att mer än dubbelt så många män som kvinnor finns representerade. I genomsnitt

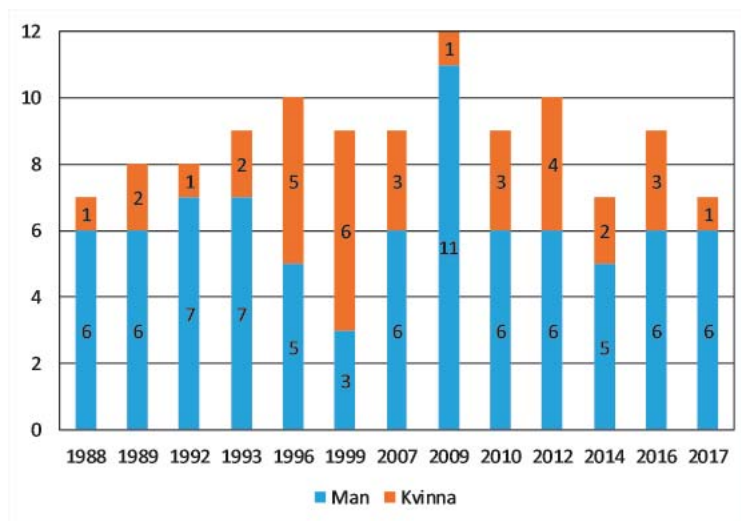

Fig. 3. Diagrammet visar volym för volym fördelningen av författarnas könstillhörighet vid tiden för publiceringen, gällande artiklar införda i Arkeologi i Norr.

Per H Ramqvist

har 6,2 män och 2,6 kvinnor bidragit per volym. Intressant att notera är att den enda gången tidskriften haft en kvinnlig redaktör 1999, nämligen Lena Holm, var andelen kvinnor dubbelt så hög jämfört med manliga författare. Vid Lars Forsbergs enda edition 1996 var förhållandet män - kvinnor jämnt fördelat. Under såväl Baudous som Ramqvists redaktörskap dominerar manliga författare. Det ojämnaste rekordet innehas av Ramqvist i volym 11 (2009), där 11 manliga och

Fig. 4. Kartan visar var författarna till artiklar i Arkeologi i Norr var verksamma vid publicerandet.

endast 1 kvinnlig författare är representerad. Också Baudous volym 1 (1988) och 3 (1992) och Ramqvists sista volym nr 16 (2017) är bottenapp ur genusperspektiv. Det är uppenbart att redaktörens genus kan sätta spår i författarkaderns!

Författarnas geografiska hemvist

Författarnas geografiska hemvist är intressant (fig. 4). Uppenbarligen har inte det ursprungliga budskapet alls gått hem, nämligen att *AiN* ska vara en tidskrift ”för alla som arbetar med arkeologiska problem i norra Fennoskandien” som Baudou skrev i det första numret 1988. Kartan visar tydligt att det främst är författare från Norrland i allmänhet och Umeå i synnerhet som engagerat sig i att publicera artiklar i tidskriften. Av högst begripliga skäl toppar Umeå universitet listan, med ett par bidrag även från SLU. Övriga fennoskandiska universitet och högskolor har lämnat sporadiska bidrag och representeras av de svenska Stockholms universitet, Uppsala universitet, Göteborgs universitet och Högskolan i Gävle. Från Norge kommer vardera ett bidrag från universiteten i Bergen, Trondheim och Tromsø. Endast en författare kommer från ett finskt universitet (Uleåborgs universitet), nämligen i nr 15 (2016). Bland museerna är det framför allt Silvermuseet i Arjeplog som sticker ut. Inte mindre än 12 bidrag kommer från detta förhållandevis lilla kommunala museum (jfr fig. 1). Det är betydligt mer än de större läns museerna kan uppvisa. Läns museerna i Västerbotten och Västernorrland har dock en relativt kontinuerlig författarverksamhet medan viss publicering även skett från läns museerna i Gävleborg och Jämtland. Övriga läns museer är så svagt representerade med endast två artiklar, trots en rätt omfattande arkeologi. Riksantikvarieämbetets och Statens Historiska Museums personal har bidragit med två bidrag (varav ett postumt av Hallström). Det är dock inte lika överraskande med tanke på den Mälardalscentrering man haft och har på dessa centrala institutioner. Två artiklar kommer från finska Museiverket och en från Landskapsmuseet i Rovaniemi samt från en medförfattande privatperson i Vasa. Hur har då tidskriften lyckats med att fånga det Fennoskandinaviska perspektivet? Det kan endast uttryckas med ett ord: Optimalt! Uppenbarligen tror man i allmänhet att tidskriften heter Arkeologi i Norrland, trots att det aldrig varit sagt eller ens önskat.

Artiklarnas tema

På grund av tidskriftens allmänna inriktning behandlas endast undantagsvis forskningshistoriska och strikt teoretiska ämnen i de publicerade artiklarna. Därför har jag valt att för åskådlighetens skull indela artiklarna efter kronologi (fig. 5). Fördelningen är väntad och torde även i stort motsvara vad som sker utanför det nordliga området. De relativt få bidragen gällande bronsåldern är förklarlig utifrån att de få nyfynden under tidskriftens existens. Det präglas delvis också av den första redaktörens ovilja att behandla perioden på grund av att han själv sysselsatt sig med nordlig bronsålder och ”tömt” temat. Trots att perioden behandlats lite är kanske det allra viktigaste bidraget från just bronsålder och den helt nya typ av bebyggelseämningar som publicerades i nr 15 (2016). Den artikeln kan mycket väl bli en dörröppnare till många viktiga upptäckter i framtiden. Påtagligt mycket har handlat om järnåldern och det tillskrivs det faktum att de flesta nya fynden gäller just denna period. Det har ju skett många genombrott inom nordlig järnålder under tidskriftens nästan tre decennier.

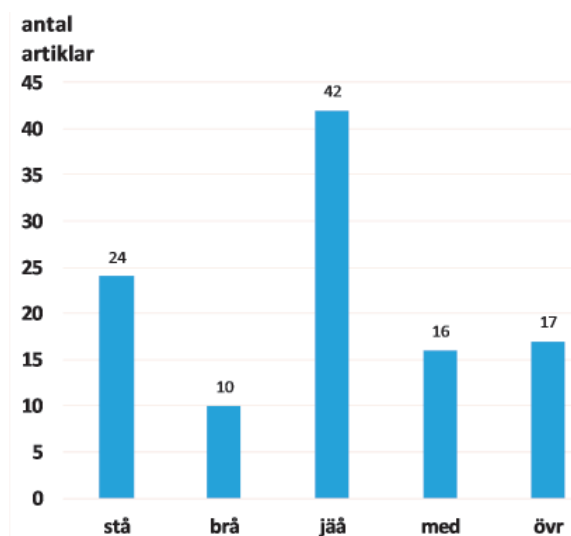

Fig. 5. Diagrammet visar artiklarnas huvudsakliga tematiska innehåll. Stå= stenålder; brå= bronsålder, jää= järnålder; med= medeltid och övr= andra teman. Obs att artiklar flera gånger kan vara periodöverskridande och därmed kommer inte summan att stämma med faktiskt antal publicerade artiklar enligt figur 1.

Tidskriftens språk

Av tidskriftens 99 artiklar är 92 författade på svenska, fyra på engelska och tre på norska. Alla artiklar är dock försedda med engelsk *summary*. Fram till och med nummer 8/9 kallas det för *abstract*, medan det från och med nr 10 (2010) kallades för vad det egentligen rör sig om, nämligen en sammanfattning av artikeln.

När det gäller de olika författarnas språkliga uttryck och formuleringskonst kan naturligtvis mycket sägas, både positivt och negativt. Sett över det hela kan man uttrycka det så att artiklarna representerar en tämligen brokig bukett. Det är förstaeligt att alla inte är några presumtiva Nobel-pristagare (åtminstone inte i litteratur), men det är också uppfriskande emellanåt med texter som inte är alltigenom akademiskt snustorra. Enligt generationen före undertecknad skulle det vetenskapliga språket var ”distanserat och objektvt”, medan en tydlig liberalisering i formuleringskonsten skett under senaste tre decennierna, vilket understundom bidragit till att göra läsandet även av akademiska texter till en fröjd. Tyvärr har dock den abnorma anglofieringen av publiceringarna tillintetgjort möjligheterna till personliga uttryck. Man blir tämligen matt av de texter man möter i dagens ”rankningslitteratur” - den är inte bara trög, den är också synnerligen strömlinjeformad, grå, själlös och - odemokratisk. En uppmaning till alla av födsel engelsktalande - flytta till valfritt västeuropeiskt land och du kan lättvindigt skära vetenskapligt guld - du behöver inte ens vara särskilt klyftig! Jag är mycket glad att jag inte längre är en västeuropeisk ”forskare i karriären”.

Som ideell, obildad och utbildad redaktör har det varit hopplöst att inte begå misstag, vilket främst ses genom de stavfel som finns i alla utgåvor. Men några riktigt stora fadäser har jag inte upptäckt. Ett mycket litet fåtal författare har haft problem att skriva begripligt och då har artiklar manglats rejält, men i huvudsak har nivån varit bra ibland till och med utomordentligt bra. Endast en handfull manus har av olika anledningar refuserats, främst sådana som inte haft tidskriftens inriktning. Som vanligt när en författare skriver om ett ämne kan det vara svårt att se vad som faktiskt är huvudpoängen med artikeln, (”man ser inte skogen för alla träd”). Författaren tycker att allt är lika viktigt. Att få skribenten att våga formulera och lyfta fram slutsatser tydligt har varit en viktig uppgift för redaktören. Dessutom är, som

Per H Ramqvist

alla skribenter vet, en författare den absolut sämsta korrekturläsen av den egna texten! Och av bland annat den anledningen har en hel del språkliga felaktigheter slunkit förbi.

Efter att ha varit universitetslärare i fyra decennier har jag läst och rättat tusentals sidor hemtentor och det som är tydligast under de senaste två - tre decennierna är den tilltagande sarskrivningen, helt och hållet influerade av engelskan. Men förvånansvärt litet av just den varan har förekommit i inskickade manus. Jag tror att just universitetsutbildningen starkt bidragit till detta. Förstaårsstudenterna är vanligen mycket sämre än de som några år senare skriver sina examensuppgifter. Borde inte denna språkskolning ligga långt tidigare än på universitetsnivån? Däremot måste man tillstå att de senare decenniernas studenter (och artikelförfattare) generellt sett skriver flödigare och mer frimodigt än man gjorde på 1970- och en bit in på 1980-talet. Det har vi nog PC- och internetrevolutionerna att tacka för.

Tidskriftens existensberättigande

Tidskriften har ett flertal kända konkurrenter (oftare komplettenter) som naturligtvis lockat fler skribenter än AiN. Jag tänker närmast på *Acta Borealia* (utges i Tromsö) och *Fennoscandia Archaeologica* (utges i Helsingfors). Båda dessa har en nordskandinavisk inriktning, men också referegranskning och publicering på engelska. Artiklarna där blir därmed strömlinjeformade och vanligen tråkiga utan särskild personlig prägel. Nu menar jag inte att alla artiklar i AiN är personliga, men möjligheten finns. Men det som framför allt skiljer nämnda tidskrifter är att kraven på forskningshistoriska översikter och allmänteoretiska sammanhang inte behöver vara uppdaterade i AiN, tänk på att över hälften av författarkadern i AiN är författare utanför universiteten! Vad som däremot är centralt är att det finns någon form av materialkoppling, antingen genom nya fynd eller genom nya bearbetningar av äldre material. De äldre tidskrifterna *Fornvännen*, *Viking* och *Finskt Museum* innehåller vanligen artiklar på ett skandinaviskt språk och kan naturligtvis innehålla artiklar om nordliga områden. Dessa tidskrifter är dock tämligen nationella och av *Fornvännens* över sekellånga utgivning behandlar ca 10% av artiklarna norska och knappt 10% finska arkeologiska problemområden. En del tidskrifter och skriftserier i nordliga områden är kopplade till museer och hembygdsrörelser, såsom Jämten,

tidskrifterna Norrbotten, Västerbotten, Medelpad, Hälsingerunor, m fl. Alla har det gemensamt att där kan förekomma arkeologiska artiklar, men de brukar domineras av allmoge, byggnadshistoria, persongallerier och liknande. Allt innehåll är strikt geografiskt bundet till sin region.

Det ser således ut som AiN är tämligen ensam om sin opretentiösa och panfennoskandinaviska profil, vilket borde borga för att skriften fyller ett tomrum. Det ska sägas att artiklar publicerade i tidskriften ofta citeras, men tyvärr föreligger för närvarande ingen riktig statistik för detta. Som avslutning ska återigen påtalas: en dålig artikel blir inte bättre för att den publiceras i ett renommerat forum; och omvänt; en bra artikel blir inte sämre för att den publiceras i ett enkelt forum.

Umeå den 22 april 2018